

І. А. ГОРЧАКОВА

к.п.н, доц.

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

МОДЕЛЮВАННЯ РИЗИК-СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Постановка проблеми в загальному вигляді. В останні роки різко зросла ступінь ризиків в діяльності підприємств різних галузей. Ця проблема залишається однією з основних в аналітичній практиці і, відповідно, актуальною в сучасних умовах економіки України.

Учасникам економічних відношень зрозуміла значущість ризик-менеджменту, проте багато його аспектів знаходяться за межами комплексного системного розуміння і тим більше ефективного практичного впровадження.

Сучасна реалізація державної, регіональної та галузевої інноваційно-інвестиційної політики пов'язана з ризиковими фінансовими вливаннями. Пом'якшити ризик здатний грамотний процес управління з боку інвесторів - держави і діючих підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Методологічні підходи до оцінки ризиків в рамках стратегічного аналізу, у тому числі ризиків фінансово-господарської діяльності підприємств, досліджені Айвазяном С.А., Балабановим І.Т., Баріленко В.І., Волковим І.М., Грачовою М.В., Гранатуровим В.М., Жигунової О.А., Сергєєвим І.В., Загорієм Г.В., Марковою О.М., Коршуновою Л.Н., Кузнецовим В.Е., Ілишевою Н.Н., Ілишевим О.М., Криловим С.І., Кузубовим С.А., Продановою Н.А., Супруновичем Е.Б., Струченковою Т.В., Усоськиним В.М., Черненко Р.Ф., Шаховим В.В., Щукиним Д., Ейгелем Ф. та ін.

Методики оцінки і управління ризиками в різних сферах підприємницької діяльності (фінансовою, банківською, інвестиційною, маркетинговою та ін.) розроблені і викладені Амеліним І.Е., Альошиним А.В., Бурковим П.В.,

Воробйовою О.А., Зайцевою Н.В., Ідрісовим Н.Д., Лівшицем В.Н., Логіновим Д.А., Морозовим Д.С., Моськальовим С.В., Моськвіним В.А., Невежиним В.П., Кружиловим С.І., О'Лірі Д., Орлової Е.Р., Панової Г.С., Путнемом Б.Х., Озіусом М.Р., Дж. К. Ван Хорн, Е. Хелфердом, Л. Крушвіцем, Р. Марковіцем, В. Шарпом, С. Хьюїсом, До. Редхедом, Р. Гібсоном, Д. Чанглі, М. Беттером, Р. Воккером, М. Воллсом, Ф. Гловером, Д. Канеманном, Т. Коуплендом, Ф. Кероном, Дж. Лінтнером та ін.

Вказаними авторами пропонуються різні методики оцінки інвестиційних і фінансових ризиків та ризиків, що пов'язані зі специфікою підприємницької діяльності в різних галузях, розроблені механізми управління ними, але недостатньо представлені механізми обліку комплексу ризиків, не досліджені питання універсалізації системи аналізу сукупності підприємницьких ризиків для цілей їх оптимізації за кількістю та якістю, а також витратам часу на процедури оцінки та ухвалення управлінських рішень.

Особливу значущість для нашого дослідження представляє розробка системи аналізу і оптимізації ризик-системи суб'єктів підприємництва в рамках регіонально-галузевої структури економіки. Наша робота ґрунтується на дослідженнях таких авторів, як Бакитжанов А. [1], Філін С. [2], Градов А.П. [3], Кузін Б.І. [4], Мороз О [5], Сараєва І.М. [6], Вітлінський В.В. [7], Демчишак Н. [8], Петраєв А.В. [9], Ульяновченко Ю.О. [10], які в основному спрямовані на виявлення оцінних чинників, що впливають на рівень регіональних ризиків і на інвестиційний рейтинг регіонів.

Виділення нерозв'язаних раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

Вищевказані автори недостатньо уваги приділяють об'єднанню в систему внутрішніх і зовнішніх ризиків промислових підприємств, не проводять їх галузеву диференціацію, в основному орієнтуються на суб'єктивні методи оцінки рейтингової позиції регіонів за інвестиційною привабливістю. У класичному підході до управління ризиками не розглядаються моделі

комплексного обліку регіонально-галузових і внутрішніх чинників, які можуть бути системно оціненими і ефективно керованими підприємствами різної галузевої спрямованості.

У зв'язку з вищевикладеним нами була поставлена **мета** розробити модель ризик-системи стратегічного управління промисловим підприємством, перевагами якої будуть

- універсалізація системи аналізу сукупності підприємницьких ризиків для цілей їх оптимізації за кількістю та якістю, а також витратами часу на процедури оцінки і ухвалення управлінських рішень;
- комплексний облік регіонально-галузових і внутрішніх чинників, які можуть бути системно оціненими і ефективно керованими підприємствами різної галузевої спрямованості.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Розроблена нами модель ризик-системи промислового підприємства має наступні особливості:

- знаходиться у взаємозв'язку з фінансовою системою держави і регіонів (рис. 1);
- є сукупністю взаємопов'язаних ризикових чинників зовнішнього і внутрішнього середовища фінансово-господарської діяльності підприємства (таблиця 1).;
- є моделлю управління в рамках стратегічного підходу;
- передбачає обмеження і кількісне обґрунтування значимих чинників ризик-аналізу, їх інтегрованість в комплексні стратегічні параметри і цільові критерії. Оцінка останніх дозволяє визначити їх відповідність середньориночним регіонально-галузевим факторам і комплексну позицію промислового підприємства за рівнем ризиків. Як наслідок, скорочується час на аналітичні та прогностичні процедури, прийняття управлінських рішень.

Рис.1. Структурний взаємозв'язок ризик-системи підприємства з компонентами фінансової системи держави

Зовнішні і внутрішні чинники ризиків промислового підприємства

ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ	ВНУТРІШНІ ЧИННИКИ
<p><i>Загальноекономічні:</i> спад національного (регіонального) доходу і зниження об'єму промислової продукції (промисловий ризик), зростання інфляції (інфляційний ризик), зниження курсу національної грошової одиниці або зростання (валютний ризик), уповільнення платіжного звороту, нестабільна податкова система, зниження рівня реальних доходів населення, зростання безробіття.[8]</p> <p><i>Ринково-регіональні:</i> зниження ємкості внутрішнього ринку, уповільнення платіжного звороту, нестабільна податкова система, зниження рівня реальних доходів населення, зростання безробіття, посилення монополії на ринку, істотне зниження попиту, зниження активного фондового ринку, високі процентні ставки на кредитні ресурси, недоступність ринкової інформації.</p> <p><i>Інші:</i> політична нестабільність, негативна демографічна тенденція, стихійні лиха і природні катаклізми, погіршення криміногенної ситуації (зростання корупції), неефективний розвиток кон'юнктури і інфраструктури ринку.[3]</p>	<p>Валютний ризик (може виступати як внутрішній з позиції оцінки збитків по валютних і/або експортно-імпортних операціях).</p> <p>Банківський ризик (включає ринковий, операційний, кредитовий ризики при взаємодії з банками, оцінюється регламентовано). Страховий ризик (измеряется объемом страховых выплат).</p> <p>Комерційний ризик (втрати/збитки при торговельних операціях).</p> <p>Кредитний ризик (ризик неповернення кредитів, рівень збитку по кредитних операціях, ризик льоверіджа, негативного ефекту фінансового важеля).[9]</p> <p>Ризик фінансової стійкості (ризик структури капіталу: недоліку власних оборотних коштів, джерел фінансування, ризик активів, зростання дебіторської заборгованості).</p> <p>Ризик банкрутства - комплексний (ризик втрати ліквідності і фінансової стійкості, ризик втрати майна, неповернення заборгованості, вимірюється безліччю моделей експрес- і фундаментальної діагностики банкрутства).</p> <p>Інформаційний ризик (ризик недоліку / невірогідності інформації).</p> <p>Портфельний ризик (селективний ризик неправильного підбору активів в портфель, ризик по операціях з коштовними паперами).</p>

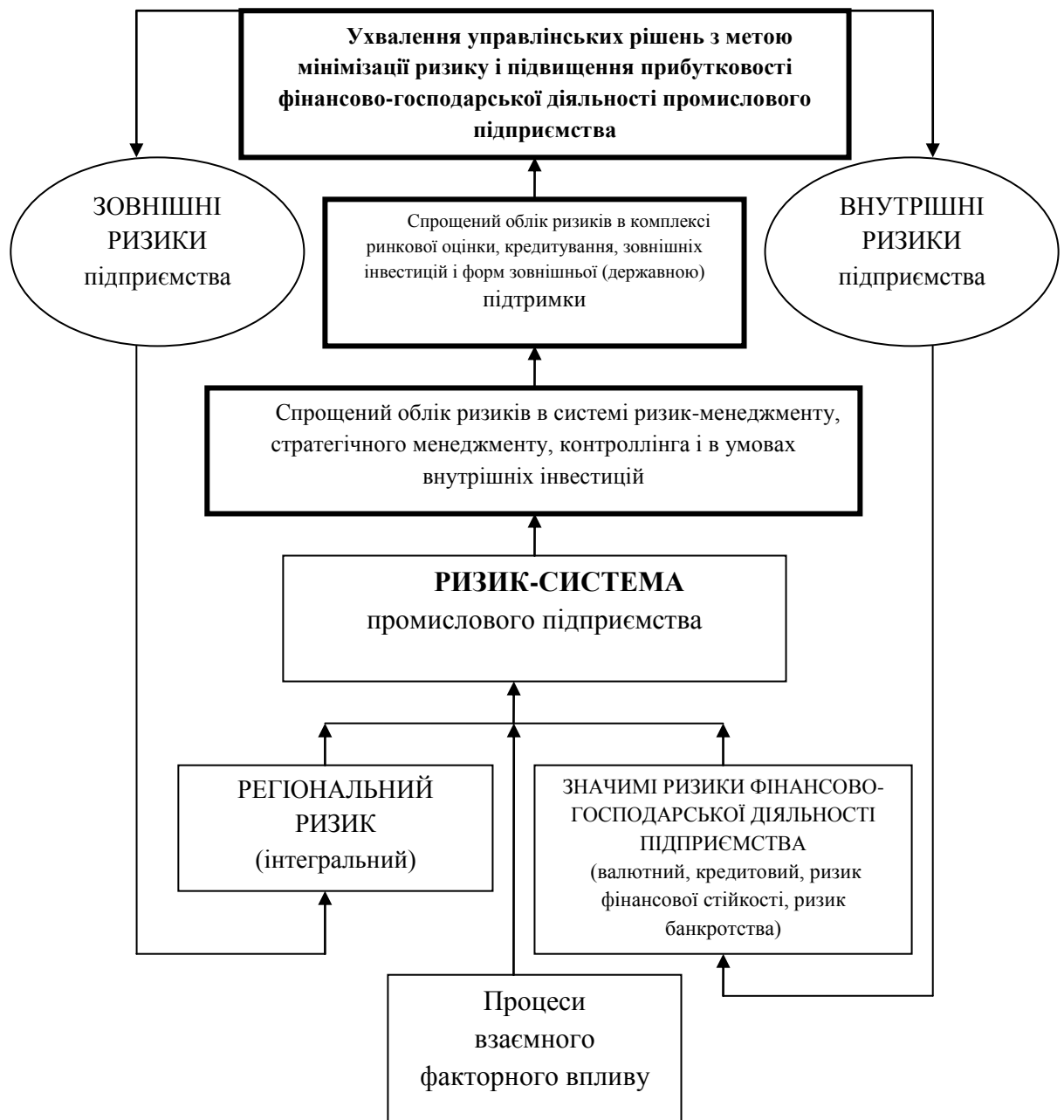
В процесі систематизації обґрунтовано обмеження компонентів ризик-системи промислового підприємства до ряду значимих ризиків:

- регіональний ризик;
- валютний ризик;
- кредитний ризик;
- ризик фінансової стійкості (структури капіталу);
- ризик банкрутства.

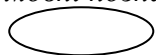
Для цієї мети застосовувався метод регресійного аналізу. До вибірки були включені змінні по 80 регіонам. За допомогою статистичного пакету E-Views побудовані регресійні залежності. За результатами визначені процеси, що реалізуються в процесі ідентифікації чинників ризик-системи стратегічного управління промисловим підприємством (рис. 2).

Слід зазначити, що існуючі сучасні підходи до ризик-менеджменту виділяють настільки велику кількість чинників економічних ризиків, що це значно ускладнює і за часом, і за витратами не лише процес ризик-аналізу, але і ухвалення управлінських рішень.

Виявлення значимих чинників ризик-системи дозволило нам побудувати за рівнями ризиків галузеві і регіональні кластерні рейтинги.

Умовні позначення:

- вхідні чинники - ризики (процеси первинного обмеження);

- процеси вторинного обмеження, оцінки значущості і ідентифікація чинників ризик-системи (формуючі процеси);

- процеси управління, що реалізуються в системі ризику-менеджменту, стратегічного, інвестиційного менеджменту (управлінські процеси);

Рис. 2. Процеси, що реалізуються при формуванні моделі ризик-системи промислового підприємства

Аналітична модель ризик-системи стратегічного управління промисловим підприємством (РССУП) представлена на рис 3.

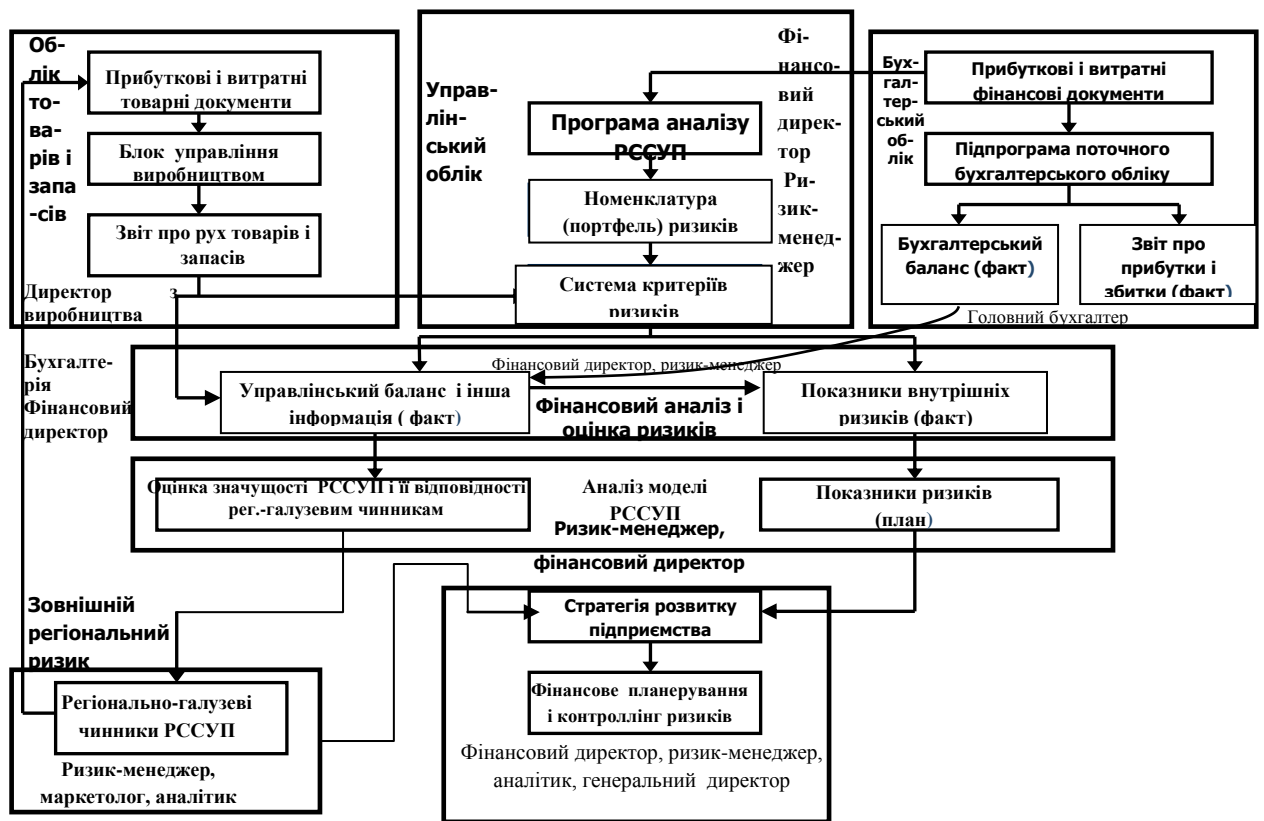

Рис. 3. Аналітична модель ризик-системи стратегічного управління промисловим підприємством

Нами виділені вісім етапів управління ризиками з позицій реалізації запропонованої моделі аналізу ризик-системи. Послідовність етапів та їх характеристики представлені на рис. 4.

Висновки за результатами дослідження. Перенесення запропонованого підходу до формування та оцінки окремих факторів і ризик-системи промислового підприємства в цілому на всі елементи стратегічного управління дозволить суттєво підвищити об'єктивність аналізу ризиків, швидкість аналітичних процедур, ймовірність досягнення цілей мінімізації ризиків і оптимізації позиції підприємства і, відповідно, ефективність управлінських рішень.

Рис. 4. Етапи стратегічного управління ризиками

з позицій розробленої моделі

Список використаних джерел

1. Бакитжанов А. Инвестиционная привлекательность региона : методические подходы и оценка [Текст] / А. Бакитжанов, С. А. Филин // Инвестиции в России. – 2001. - № 5. – С. 17-24
2. Филин С. Неопределенность и риск. Место инновационного риска в классификации рисков [Текст] / С. Филин // Управление риском. – 2000. – № 4. – С. 25–30.
3. Градов А.П. Стратегия и тактика антикризисного управления фирмы [Текст] /А.П. Градов. // СПб., 1996. - С.117-
4. Стратегия и тактика антикризисного управления фирмой [Текст] / Под ред. А. П. Градова и Б. И. Кузина. – С-Пб.: «Специальная литература». – 1996. – 512 с.
5. Мороз О. Оптимальне управління економічними системами в умовах невизначеності та ризику [Текст]: монографія / О. Матвійчук, А. Мороз. – Вінниця : Універсум, 2003. – 177 с.
6. Сараєва І.М. Системне моделювання процесу ідентифікації підприємницьких ризиків [Текст] : монографія / І. М. Сараєва; ІПРЕЕД НАНУ. – О. : Фенікс, 2007. – 188 с.
7. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. –480 с.
8. Демчишак Н. Інвестиційний та фінансовий потенціал в умовах відкритості економіки: специфіка формування та співвідношення [Електронний ресурс] / Н. Демчишак. – Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/faculty/ekonom/Visnyk_Econom/2009_41/156-164.pdf
9. Петраев А.В. Факторы инвестиционной привлекательности. Методика оценки инвестиционной привлекательности региона (отрасли, предприятия) [Електронний ресурс] / А.В. Петраев. – Режим доступу: http://scholar.google.com/scholar_host?q=info:_AnsH32I54wJ:scholar.google.com/&output=viewport&pg=217
10. Ульянченко Ю.О. Проблеми інвестиційної привабливості регіонів України [Електронний ресурс] / Ю.О. Ульянченко, О.І. Винокурова. – Режим доступу: <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010-1/doc/2/03.pdf>